

Jerzy Adam Radomski
Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie

Misje wojskowe na Zachodzie z ramienia komunistycznych władz z Polski i ich zadania 1945–1948

W dniu 18 czerwca 1945 r. Tymczasowy Rząd Jedności Narodowej w Warszawie (dalej: TRJN) złożył deklarację rządów państw sojusznicznych: Związku Sowieckiemu, Stanów Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii i Francji, w sprawie powołania misji wojskowej Rządu Tymczasowego przy Radzie Kontroli w Niemczech. Miała ona zajmować się sprawami repatriacji obywateli polskich, w tym żołnierzy, znajdujących się na terenach zajętych przez sojusznicze armie. Jej zadaniem była też rewindykacja mienia polskiego wywiezionego z kraju przez okupanta. Ostatecznie do Niemiec, Francji, Włoch, Wielkiej Brytanii i Szwecji zostały wysłane misje wojskowe, których zadaniem było prowadzenie pertraktacji z wojskowymi władzami brytyjskimi o przejęcie dowództwa nad oddziałami polskimi i przewiezienie ich do Polski¹.

Jeszcze przed złożeniem wspomnianej oficjalnej deklaracji, 8 czerwca 1945 r. powołano Polską Misję Wojskową (dalej: PMW) we Francji. Jej głównym zadaniem było zorganizowanie repatriacji do Polski zgrupowań polskich z 1 Armii Francuskiej, 2. Dywizji Strzelców Pieszych (dalej: DSP) internowanej w Szwajcarii oraz żołnierzy polskich z kompanii wartowniczych we Francji, a także jeńców z Wehrmachtu narodowości polskiej znajdujących się w obozach jenieckich na terenie Francji. PMW przybyła do Paryża 15 czerwca, ale już od początku stykała się z problemami akredytacji, a następnie musiała pokonywać liczne utrudnienia w kontaktach z oddziałami i żołnierzami polskimi, jakie czyniły w tym względzie władze francuskie. Formalnie PMW we Francji rozpoczęła swoją działalność dopiero 15 lipca 1945 r. Szefem Misji był płk Marian Naszkowski², zastępcą mjr Waław Komar, a oficerem do zleceń kpt. Kazimierz Owoc³.

Oprócz personelu w Paryżu, Misja posiadała oficerów łącznikowych przy niektórych okręgach wojskowych (Lille, Nancy, Reim, Dijon, Rennes, Lyon,

---

¹ J.A. Radomski, *Losy formacji polskich na Zachodzie po zakończeniu wojny* [w:] *Walki formacji polskich na Zachodzie 1939–1945*, Warszawa 1981, s. 725, 729.

² Marian Naszkowski (urodzony 15 sierpnia 1912 r.), działacz komunistyczny; 1945–1946 szef PMW w Paryżu i od 22 stycznia 1946 r. *attaché* wojskowy przy Ambasadzie RP w Bernie i Brukseli; 1947–1950 ambasador Polski w Moskwie; 1950–1952 szef GZP WP i wiceminister obrony narodowej; 1952–1968 wiceminister spraw zagranicznych; Centralne Archiwum Wojskowe (dalej: CAW), sygn. III-412/330, s. 19, Materiały dotyczące teczek osobowych: Marian Naszkowski; L. Kowalski, *Generalowie*, Warszawa 1992, s. 305.

³ CAW, Główny Zarząd Polityczny (dalej: GZP/WP), sygn. III-2, t. 134, k. 226–230.

Metz, Tuluzie, Avignon, Algierze), przy dowództwie francuskich wojsk okupacyjnych w Baden-Baden (kpt. Jerzy Dunin-Zupański) i dowództwie brytyjskich sił zbrojnych we Francji (kpt. Kazimierz Szczerba-Likiernik). Dla załatwienia spraw związanych z powrotem 2 DSP internowanej w Szwajcarii, wysłano do Berna oficera demobilizacyjnego por. Antoniego Czerwiakowskiego. Obszar działania oficera łącznikowego w Algierze (kpt. Jan Jezierski, a następnie kpt. Tadeusz Lityński), oprócz Algierii, obejmował również Tunezję i Maroko. W działalności oficjalnej officer ten występował jako szef Biura Wojskowego Konsulatu Generalnego RP w Algierze. Ogółem Misja liczyła 26 oficerów⁴. Misja jednak nie wszystkie możliwości wykorzystwała, gdyż miała ograniczone wpływy. W swej działalności PMW napotykała na bardzo aktywne przeciwdziałanie ze strony londyńskich misji wojskowych płk. Antoniego Szymańskiego, ppłk. Korczyńskiego, płk. Gauzy oraz komend polskich obozów wojskowych. Praktycznie jedynym sukcesem PMW była pomoc w repatriacji do kraju transportów 19. i 29. Zgrupowania Piechoty Polskiej i grup Polaków, byłych członków ruchu oporu w Belgii⁵. W kwietniu 1946 r. po wykonaniu podstawowych zadań związanych z repatriacją żołnierzy polskich misja została przekształcona na Attachat Wojskowy. Funkcję *attaché* pełnił także płk Naszkowski⁶.

Kolejna PMW z ramienia Warszawy, która udała się do Włoch miała dość utrudnione zadanie, ze względu na zdecydowany antykomunistyczny stosunek stacjonującego we Włoszech 2. Korpusu Polskiego do istniejących w tym czasie stosunków politycznych w ówczesnej Polsce. Swoją działalność PMW rozpoczęła 30 września 1945 r. Głównym zadaniem Misji było udzielenie pomocy żołnierzom 2. Korpusu, którzy wyrażą chęć powrotu do kraju i nawiązania współpracy z naczelnym dowództwem alianckim. W sprawie repatriacji 2. Korpusu do Polski komunistyczne władze w Warszawie uważały, że poprzez odpowiedni nacisk dyplomatyczny na rząd brytyjski uda się przyspieszyć repatriację. W wyniku długotrwałych negocjacji między przedstawicielami PMW we Włoszech a rządem brytyjskim i przy poparciu dowództwa 2. Korpusu do końca grudnia 1945 r. wyjechało z Włoch do Polski 12 305 oficerów i żołnierzy⁷. W maju 1946 r. głównym zadaniem Misji było: doprowadzenie do całkowitej demobilizacji 2. Korpusu, organizacja obozów repatriacyjnych i repatriacji. W związku z wyjazdem wojsk 2. Korpusu na Wyspy Brytyjskie, 15 grudnia

⁴ Pełny wykaz oficerów PMW we Francji patrz: Załącznik 1.

⁵ Szczegółowo o pracy PMW patrz: M. Naszkowski, *Paryż – Moskwa. Wspomnienia dyplomaty (1945–1950)*, Warszawa 1986, s. 31–134; Zbiory Specjalne Biblioteki Naukowej Wojskowego Biura Badań Historycznych w Warszawie (dalej: ZS BN WBBH), sygn. 850/WAP: S. Płotek, *Działalność Polskiej Misji Wojskowej we Francji w sprawie powrotu do kraju żołnierzy polskich z Zachodu*, s. 109–110; tamże, sygn. IV/96/60, J. Malczewski, *Sytuacja i polityka kadrowa Ludowego Wojska Polskiego w latach 1945–1947*, cz. 1, s. 265–267.

⁶ Decyzja MON o przystąpieniu do likwidacji PMW w Paryżu została podpisana przez Żymierskiego 18 lutego 1946 r.; ZS BN WBBH, sygn. 850/WAP: S. Płotek, dz. cyt., s. 106–108.

⁷ J.A. Radomski, *Demobilizacja Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie w latach 1945–1951*, Kraków 2009, s. 62.

1946 r. nastąpiła likwidacja PMW we Włoszech. Równocześnie utworzono Attachat Wojskowy przy Ambasadzie RP w Rzymie.

Szefem Misji przez cały okres jej istnienia był płk Kazimierz Sidor, jego zastępcą mjr Michał Jaworski, następnie kpt. Władysław Siemiński. Ponadto w misji pracowali: kpt. Jarosław Kowalski i por. Szaniawski (adiutant). W połowie 1946 r. płk Sidor zatrudnił w misji kilku oficerów z 2. Korpusu (kpt. Józefa Dobrowolskiego, ppor. Michała Gdańskiego, ppor. Alfonsa Czerwińskiego). Szef misji płk K. Sidor po powrocie do kraju w styczniu 1947 r., został wyznaczony na stanowisko *attaché* wojskowego PMW przy Sojuszniczej Radzie Kontroli w Berlinie. *Attaché* wojskowym w Rzymie został mianowany ppłk Kazimierz Rozen-Zawadzki⁸.

W złudnym przewidywaniu, że sprawa powrotu PSZ z Zachodu zgodnie z decyzjami poczdamskimi zostanie rozstrzygnięta automatycznie na drodze dyplomatycznej i doprowadzi do powrotu wojsk całością sił i z bronią w rękę, początkowo w sierpniu 1945 r. wyznaczono jedynie *attaché* wojskowego przy ambasadzie RP w Londynie. Został nim płk Mieczysław Wągrowski⁹.

Jednak na początku października 1945 r. powołano Misję w Wielkiej Brytanii, która zajęłaby się całokształtem spraw związanych z organizacją powrotu całości Polskich Sił Zbrojnych z Zachodu¹⁰. PMW w Wielkiej Brytanii rozpoczęła pracę 15 października 1945 r. Jej szefem został mianowany gen. bryg. Izidor Modelski, zastępcą do spraw politycznych płk inż. Wiktor Grosz, szefem Sztabu ppłk dypl. Józef Kuropieska. W skład weszło ponad 20 oficerów, m.in. ppłk inż. Eugeniusz Zadrzyński, ppłk art. Maksymilian Chojecki, były wieloletni pracownik departamentu Ministerstwa Spraw Wojskowych (dalej: MSWojsk.) w Warszawie, kpt. łączności Mieczysław Albin Pleszar, syn dowódcy batalionu z I Brygady Legionów, tłumacz kpt. Edward Obertyński oraz Julian Lelek i Edward Potterejko¹¹.

⁸ J. Linowski, *Trudne powroty. Losy żołnierzy polskich na Zachodzie 1945–1949*, Warszawa 1987, s. 18–23; K. Sidor, *W niewoli u Andersa*, Rzym 1947 (książka subiektywna napisana stronniczo, pełna kłamstw, przeinaczeń i kalumnii wobec gen. Andersa); ZS BN WBBH, sygn. V/22/29: M. Kuźniarek, B. Szwejgiert, *Repatriacja żołnierzy PSZ*, s. 14–15, 17.

⁹ ZS BN WBBH, sygn. II/54/2: A. Sikorski, *Rola i udział Obozów Repatriacyjnych w demobilizacji i ewakuacji Armii Polskiej w Wielkiej Brytanii 1945/47*, s. 7.

¹⁰ Rozkaz naczelnego dowódcy WP o utworzeniu Misji wydany został w dniu 10 października 1945 r.; ZS BN WBBH, sygn. IV/96/60: J. Malczewski, dz. cyt., s. 308; CAW, GZP WP, sygn. 345/197, k. 71; tamże, Departament Personalny WP, sygn. 9/51/873, k. 2248–2249.

¹¹ L. Gondek, *Polskie Misje Wojskowe 1945–1949*, Warszawa 1981, s. 244, przypis 10; A. Rogoziński, *Czterdziestolecie likwidacji PSZ*, „Orzeł Biały” 1988, nr 1435, s. 10. Charakterystyki poszczególnych członków Misji w Londynie podaje „Komunikat Informacyjny” 1945, nr 4, s. 20–21 (ZS BN WBBH); J. Kuropieska, *Z powrotem w służbie*, Warszawa 1984, s. 54–56. O roli płk Józefa Kuropieski w pracach misji w Londynie patrz: A. Michta, *The Army in Polish Politics 1944–1988*, Stanford (Calif.) 1990, s. 47. W uzupełnieniu członkiem polskiej misji wojskowej w Londynie był por. Czesław Kiszczak, późniejszy minister spraw wewnętrznych PRL; W. Bereś, J. Skoczylas, *General Kiszczak mówi prawie wszystko*, Warszawa 1991, s. 15–17 i J. Kuropieska, *Misja w Londynie*, Warszawa 1981, s. 289. Z przedstawicielami PRL w Londynie najwcześniej nawiązał kontakt ppłk Stanisław Utnik (początek 1946 r.), gen. gen. Tadeusz Kutrzeba i Stanisław

Po przybyciu do Londynu poszczególni członkowie Misji usiłowali nawiązać kontakty z przyjaciółmi i kolegami z pułków, w których razem służyli¹².

Od chwili przybycia do Londynu gen. I. Modelski i płk W. Grosz prowadzili rozmowy z brytyjskim MSWojsk. reprezentowanym przez gen. L.O. Lynna.

Strona polska przedłożyła stronie brytyjskiej następujące warunki podporządkowanie Sztabu Głównego PSZ TRJN; udostępnienie żołnierzom PSZ materiałów o sytuacji w Polsce i o założeniach programowych władzy ludowej; przeprowadzenie w obecności władz brytyjskich swobodnego deklarowania się tych oficerów i żołnierzy, którzy nie chcą wracać do kraju oraz przeniesienie ich z jednostek i przekazanie władzom brytyjskim; zorganizowanie powrotu oddziałów PSZ do kraju z bronią, sztandarami i sprzętem¹³. Generał L.O. Lynne nie był jednak upoważniony do prowadzenia rozmów politycznych dotyczących całości PSZ, a tylko do omówienia spraw technicznych związanych z organizacją wyjazdu do Polski tych osób, które są lub będą skierowane w najbliższych dniach do obozów repatriacyjnych. Należy przy tym odnotować, że repatriacja związana była z pokonywaniem licznych barier biurokratycznych o charakterze finansowo-administracyjnym najpierw w następstwie zadeklarowania chęci powrotu do kraju, a następnie w toku czynności demobilizacyjnych. Piszą o tym dosadnie płk Antoni Sikorski i płk dypl. Józef Kuropieska¹⁴. Rozmowy nie dały żadnych wyników, wszystkie postulaty polskie zostały odrzucone przez wojskowe władze brytyjskie¹⁵. Brytyjczycy tłumaczyli się, że swoich „towarzyszy broni i sprzymierzeńców” nie mogą zmuszać, mogą jedynie zgodzić się na wyjazd tych, którzy już się zgłosili lub zgłoszą w przyszłości. Również rozmowy indywidualne członków Misji dały nikłe rezultaty. Zresztą Misja nie wykorzystwała wszystkich możliwości, zwłaszcza propagandowego oddziaływania – nie wydała

---

Tatar (1946 r.), a w 1947 r. płk Stanisław Nowicki. Prowadzili oni rozmowy z ambasadorem Jerzym Michałowskim, szefem Misji Wojskowej Groszem i *attaché* wojskowym Kuropieską. Rozmowy dotyczyły przekazania majątku Oddziału Specjalnego do MON w Warszawie; *Wyjaśnienia Sztabowca*, „Zeszyty Historyczne” 1974, z. 28, s. 84.

¹² Na spotkaniu z gen. Sosabowskim, płk Kuropieska zadał pytanie generałowi: „... dlaczego szeregi generałów wraca do Polski? Wszak my tam mamy już swoich generałów... w Polsce... nie ma dla was miejsca”; S. Sosabowski, *Droga wiodła ugorem*, Londyn 1967, s. 183. Odpowiedzi nie trzeba komentować. Patrz też: A. Friszke, J. Poksiński, *Pomiędzy Londynem a Warszawą. Rozmowa z Marianem Utnikiem*, „Zeszyty Historyczne” 1994, z. 108, s. 121–138; M. Utnik, *Likwidacja Oddziału VI*, „Zeszyty Historyczne” 1982, z. 62 s. 201–205.

¹³ ZS BN WBBH: „Komunikat Informacyjny” 1945, nr 5, s. 14–15; J. Kuropieska, *Wspomnienia ze służby w Ludowym Wojsku Polskim. Zakończenie*, „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1983, nr 2–3, s. 434–436; W.T. Kowalski, *Polityka zagraniczna RP 1944–1947*, Warszawa 1971, s. 185–186; ZS BN WBBH, sygn. IV/96/60: J. Malczewski, dz. cyt., s. 318–319.

¹⁴ Antoni Sikorski i Józef Kuropieska informują zgodnie, że repatriacja żołnierzy PSZ do kraju uwarunkowana była nie tylko trudnościami politycznymi, ale również korowodem spraw rentowych, inwalidzkich, odpraw demobilizacyjnych itd. Patrz: ZS BN WBBH, sygn. II/54/2: A. Sikorski, dz. cyt., s. 7; J. Kuropieska, *Misja w Londynie...*, s. 28.

¹⁵ J. Kuropieska, *W odrodzonym Wojsku Polskim. Fragmenty wspomnień*, „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1979, nr 1, s. 163–171; L. Zyblikiewicz, *Polityka Stanów Zjednoczonych i Wielkiej Brytanii wobec Polski 1944–1949*, Warszawa 1984, s. 210.

nawet żadnego biuletynu informacyjnego o staraniach rządu polskiego w Warszawie o powrót do kraju całości PSZ.

Działania PMW w Londynie zakończyły się niepowodzeniem. Kierownictwo Misji zostało odwołane do Warszawy (gen. I. Modelski i płk W. Grosz), a 30 marca 1946 r. Misja została formalnie rozwiązana. Jej zadanie wypełniał nadal *attaché* wojskowy, którym został dotychczasowy szef Sztabu misji ppłk dypl. J. Kuropieska, obejmując po płk M. Wągrowskim stanowisko (wyjechał do kraju jeszcze w grudniu 1945 r.). Istotnego wsparcia w sprawach repatriacji marynarzy polskich okrętów wojennych udzielał powołany w styczniu 1946 r. *attaché* morski kmdr Jerzy Kłossowski¹⁶.

Najbardziej rozbudowaną i najdłużej istniejącą była PMW w Niemczech przy Sojuszniczej Radzie Kontroli. Początkowo jej szefem mianowano mjr. Aleksandra Kłosa, a po przeniesieniu siedziby Misji do Berlina, w grudniu 1945 r. na czele jej stanął płk dr Jakub Prawin. W 1946 r. Misja ta nadal rozbudowywała się. Na początku roku ustanowiono Attachat Wojskowy, powołano też Konsulat Generalny oraz inne komórki. W 1946 r. liczebność Misji sięgała 95 osób, a na początku 1947 r. już 125 osób¹⁷. PMW w Berlinie podlegały polskie misje repatriacyjne w poszczególnych strefach okupacyjnych Niemiec i Austrii¹⁸.

W pierwszej połowie 1947 r., w związku z zakończeniem masowej repatriacji do Polski, nastąpiła likwidacja misji repatriacyjnych. Sprawy opieki nad pozostałymi w Niemczech Polakami i dalszej repatriacji przejął Wydział Konsularny PMW w Berlinie z podległymi mu placówkami terenowymi¹⁹.

W latach 1946/47 powstały również polskie misje wojskowe przy dowództwach poszczególnych armii okupacyjnych w Niemczech. Podlegały one PMW w Berlinie²⁰.

Minister obrony narodowej rozkazami nr 29 z dnia 23 stycznia 1946 r. i nr 57 z 15 listopada 1946 r. powołał także Misję Wojskową do Badania Zbrodni Wojennych i Biuro Rewindykacji i Odszkodowań Wojennych dla stref okupacyjnych w Niemczech. Działały one w zasadzie autonomicznie i szefowi misji berlińskiej podlegały m.in. w zakresie dyscyplinarnym²¹.

Celem ułatwienia powrotu żołnierzom polskim, którzy znaleźli się w północnej Europie, powołano Polską Misję Repatriacyjną (dalej: PMR) w Skandynawii²². Misja przybyła do Sztokholmu 3 października 1945 r. (szef misji kpt. Józef Sałkowski) i zorganizowała tam swoją centralę oraz trzy delegatury:

---

¹⁶ J. Kuropieska, *Misja w Londynie...*, s. 70–86; J. Linowski, *Wielka Brytania w polityce zagranicznej Polski w latach 1945–1956*, Toruń 2001, s. 74; T. Towpik-Szejnowska, *Rozwiązanie PSZ na Zachodzie 1945–1949*, „Wojskowy Przegląd Historyczny” 1983, nr 2–3, s. 368.

¹⁷ Struktura organizacyjna misji z przełomu lat 1946/47 patrz: Załącznik 4.

¹⁸ Patrz: Załącznik 3.

¹⁹ Patrz: Załącznik 4.

²⁰ Patrz: Załącznik 5.

²¹ Patrz: Załącznik 6.

²² Patrz: Załącznik 7.

w Malmö, Oslo i Kopenhadze. Po wykonaniu zadania Misja i jej delegatury zostały rozwiązane.

Głównym zadaniem PMW w Niemczech była repatriacja do kraju żołnierzy polskich przebywających na terenie Niemiec; przeciwdziałanie akcji werbowania przez obce państwa żołnierzy i cywilów Polaków do wszelkich prac pomocniczych (bataliony ochrony, bataliony wartownicze itp.); repatriacja Polaków wywiezionych na przymusowe roboty do Trzeciej Rzeszy oraz przymusowo wpisanych na niemiecką listę narodowościową; odbudowa Związku Polaków w Niemczech; pomoc w przesiedlaniu Niemców z ziem polskich²³. W sumie od lata 1946 do 31 października 1947 r. repatriowano do Polski tylko z brytyjskiej strefy okupacyjnej Niemiec 8210 osób, w tym 6953 żołnierzy PSZ²⁴.

Wyjaśnienia wymaga prawdziwa rola PMW w Berlinie i jej agend w poszczególnych strefach okupacyjnych Niemiec. Zgodnie z wymogami komunistycznych władz warszawskich część Polaków mieszkających w Niemczech traktowano jako przeciwników politycznych.

Oficjalnie władze warszawskie nawoływały rodaków do powrotu do kraju. W rzeczywistości w tajnych raportach jakie przekazywano misjom wojskowym i placówkom dyplomatycznym zalecano stosować selekcję. Należało udzielać pomocy osobom o nastawieniu prokomunistycznym, lewicowym, pracownikom naukowym, inżynierom, lekarzom, w celu wykorzystania w kraju, z którymi nie byłoby problemów politycznych. Obawiano się kombatantów i ich powrotu do kraju. Misja w Niemczech otrzymała za zadanie spacyfikować politycznie tamtejsze środowiska kombatanckie poprzez akcje dywersyjne w formie tajnej, które prowadzono w latach 1946–1949. W okresie 1946–1947 zebrano szczegółowe dane o składzie osobowym i kierownictwie organizacji emigracyjnych. Przechwytywano korespondencje, wnikliwie studiowano publikacje. Dotyczyło to m.in. Stowarzyszenia Polskich Kombatantów Duszpasterstwa Rzymskokatolickiego, Zjednoczenia Polskiego (dalej: ZP), Zrzeszenia Nauczycieli Polskich, Towarzystwa Pomocy Polakom, Polskiego Związku Byłych Więźniów Politycznych. Po przeanalizowaniu zebranego materiału stwierdzono brak jedności w organizacjach kombatanckich w Niemczech.

Największą organizacją polityczną w Niemczech było ZP i tu skierowano główny atak dywersyjny. W formie spreparowanych ulotek i listów oskarżono o malwersacje finansowe zarządy zrzeszeń emigracyjnych na niekorzyść dipisów. Wydawcą miał być Narodowy Komitet Emigracyjny. Gdy ten pierwszy atak wyraźnie powiódł się, wzmożła się akcja paszkwilancka. W zachodnich strefach okupacyjnych Niemiec między organizacjami kombatanckimi doszło do wyraźnych konfliktów i wzajemnych pretensji, a nawet podziałów organizacyj-

²³ L. Gondek, *Polskie misje...*, s. 237–257; W. Hładkiewicz, *Polacy w zachodnich strefach okupacyjnych Niemiec 1945–1949*, Zielona Góra 1982, s. 56–57; J. Garliński, *Świat mojej pamięci*, t. 1, Warszawa 1992, s. 399–400; L. Gondek, *Problemy restytucyjne w pracach Polskiej Misji Wojskowej w Niemczech*, „Przegląd Zachodni” 1979, nr 3, s. 61–68.

²⁴ L. Gondek, *Polskie misje...*, s. 266–267; J. Garliński, dz. cyt., s. 403–404.

nych. Ukazanie się fikcyjnego listu otwartego „Duszpasterza-Kacetowca” wzmógł walkę między organizacjami polonijnymi, a szczególnie między cywilnymi dipisami a byłymi jeńcami wojennymi.

Na terenie strefy brytyjskiej od października 1947 r. do maja 1948 r. rozkolportowano ulotki i listy otwarte – tzw. „przyjaciel do przyjaciela”. Były to spreparowane pisma wysyłane do różnych organizacji z podpisami znanych działaczy, których próbowano skompromitować. Doszło do awantur, kłótni, wzajemnych oskarżeń, rozbicia przyjaźni.

Od poł. 1948 r. w stosunku do ZP nie prowadzono już żadnych akcji dywersyjnych, gdyż wewnątrz organizacji nawzajem się zwalczano. Padały oskarżenia, iż część działaczy emigracyjnych współpracuje z placówkami PMW, czyli reżymem warszawskim. Tego rodzaju sugestie ukazywały się w formie listów czytelników na łamach „Słowa Polskiego”, pisma finansowanego przez PMW.

Jakub Prawin – szef PMW – bardzo pozytywnie ocenił całość akcji skierowanej przeciwko jedności polskich ośrodków emigracyjnych w Niemczech. Podkreślał też szczególne zasługi głównego organizatora na terenie strefy brytyjskiej, konsula generalnego w Düsseldorfie, Romualda Spasowskiego, a finansowanego przez MSZ z Warszawy²⁵.

Oceniając rezultaty działalności PMW we Francji, Włoszech, Niemiec, Wielkiej Brytanii i Skandynawii, należy zauważyć, że mimo ich dobrej woli, wysiłków w pracy, nie osiągnęły one wyznaczonego celu, tj. powrotu całych PSZ z Zachodu do kraju. Stała temu na przeszkodzie polityka mocarstw zachodnich, a szczególnie Wielkiej Brytanii i kół polityczno-wojskowych emigracji polskiej. Ale w naszej ocenie, tylko częściowe osiągnięcie założonych celów wynikało z braku dojrzałej koncepcji walki o powrót PSZ do kraju. Nie da się też ukryć, że istniały różnice poglądów co do samej sprawy, zasad i sposobów repatriacji, a także wykorzystania żołnierzy PSZ w kraju. Musiało to rzutować również na samą strategię działania, skład i kompetencje misji wojskowych. A zatem ich autorytet i skuteczność wpływania na dane środowisko nie były tu bez znaczenia. Z tym ostatnim – jak wiemy – było różnie, nie uczyniono np. poważniejszego wysiłku, aby w składzie misji znaleźli się generałowie i oficerowie mający posłuch czy szacunek w siłach zbrojnych na Zachodzie. Nie dysponujemy też relacjami, które potwierdzałyby starania kierownictw misji wojskowych o przyciągnięcie do współpracy bardziej znanych i szanowanych oficerów na tamtejszym terenie.

Na zakończenie chciałbym zaznaczyć, iż w misjach wojskowych z Polski zostało wysłanych do Niemiec, Francji, Włoch, Wielkiej Brytanii i Skandynawii kilkuset oficerów. Z tego na 230 znanych z imienia i nazwiska, to 27 osób – oficerowie służby stałej z przed 1 września 1939 r.²⁶.

²⁵ C. Skuza, *Jak rozbijano emigracyjne środowiska kombatanckie w Niemczech. Z dziejów Polski Ludowej*, „Polska Zbrojna” 1992, nr 256 („Magazyn Noworoczny” nr 53, s. 5); T. Sypniewski, *Między Polakami w Niemczech*, „Orzeł Biały” 1946, nr 8, s. 6.

²⁶ R. Rybka, K. Stepan, *Rocznik Oficerski 1939. Stan na dzień 23 marca 1939*, Kraków 2006.

Załącznik 1. Wykaz oficerów PMW we Francji²⁷

1. Płk Marian Naszkowski – szef misji
2. Mjr (płk) Wacław Komar – zastępca szefa misji
3. Kpt. Marian Stradowski – zastępca szefa misji (po płk. Komarze)
4. Kpt. Kazimierz Owoc – oficer do zleceń
5. Por. Bronisław Wiernik – oficer prasowy
6. Kpt. Jerzy Dunin-Zupański – oficer łącznikowy w Baden Baden
7. Kpt. Kazimierz Szczërba-Likiernik – oficer łącznikowy w Dowództwie Wojsk Brytyjskich we Francji
8. Kpt. Jan Jezierski – oficer łącznikowy w Algierze
9. Kpt. Tadeusz Lityński – oficer łącznikowy w Algierze (po kpt. Jezierskim)
10. Kpt. Tadeusz Piontak – oficer łącznikowy w Nancy
11. Kpt. Feliks Malanowski – oficer łącznikowy w Tuluzie
12. Kpt. Izidor Bojanowski – oficer łącznikowy w Avignon
13. Kpt. Stefan Kutermankiewicz – oficer łącznikowy w Lyon
14. Kpt. T. Grabczewski – oficer łącznikowy w Lyon (po kpt. Kutermankiewicz)
15. Kpt. Makary Feltynowicz – oficer łącznikowy w Metz
16. Mjr Władysław Trzaska-Jarzyński – oficer łącznikowy w Dijon
17. Ppor. Zygmunt Wilczewski – pracownik w Dijon
18. Ppor. Z. Babst – pracownik w Dijon
19. Por. Antoni Czerwiakowski – oficer demobilizacyjny 2 DSP
20. Por. Witold Pietkiewicz – oficer łącznikowy w Reims
21. Por. Jan Kling – oficer łącznikowy w Laon
22. Por. Ignacy Potar – oficer łącznikowy w Nancy (po kpt. Piontaku)
23. Por. Franciszek Zaleski – oficer łącznikowy w Rennes
24. Kpt. Gecman – oficer łącznikowy przy 10 OW
25. Ppor. Marcei Rożyński – oficer łącznikowy
26. Ppor. Julian Rogoziński

Załącznik 2. Struktura organizacyjna PMW w Berlinie z przełomu lat 1946/47²⁸

Na przełomie lat 1946/47 struktura organizacyjna przedstawiała się następująco:

1. Kierownictwo:

szef misji – gen. bryg. Jakub Prawin
 konsul generalny – ppłk Kazimierz Libera
 radca – ppłk Jan Morawiński
attaché wojskowy – mjr Antoni Twarak
 zastępca *attaché* wojskowego – mjr Ryszard Łepkowski
 radca rewindykacyjny – ppłk Stanisław Suchic
 radca ekonomiczny – mjr Tadeusz Lewandowski
 radca prawny – ppłk Antoni Konopka i mjr Stanisław Gepert
 szef misji repatriacyjnej – ppłk Stanisław Sanczuk
 delegat handlu zagranicznego – mjr Aleksander Zasich

2. Wydział konsularny:

kierownik wydziału, konsul generalny – ppłk Kazimierz Libera, a następnie ppłk Jacek Marecki

3. Wydział wojskowy:

attaché wojskowy – mjr Antoni Twarak
 zastępca *attaché* wojskowego – mjr Ryszard Łepkowski

²⁷ J.A. Radomski, *Demobilizacja...*, s. 245.

²⁸ Tamże, s. 247–253; L. Gondek, *Polskie misje...*, s. 25–205.

4. Wydział gospodarczo-ekonomiczny:
kierownik wydziału – mjr Tadeusz Lewandowski
5. Wydział prawny:
radca prawny – mjr Stanisław Gepert
6. Wydział prasowy:
radca prasowy – Hubert Meller
7. Inne wydziały, w tym komórki obsługi.

Załącznik 3. PMR w Niemczech (strefy okupacyjne: brytyjska, amerykańska i francuska)²⁹

PMR w Niemczech

I. PMR w brytyjskiej strefie okupacyjnej:

PMR w brytyjskiej strefie okupacyjnej Niemiec powołano w październiku 1945 r. Siedziba – Bad Oyenhausen – przy dowództwie brytyjskich wojsk okupacyjnych. szefem misji był wówczas mjr Tataj, a następnie (luty 1946 r.) ppłk Dłubak. Organizacja i obsada misji ulegały stałym zmianom.

Na przełomie lat 1946/1947 stan misji przedstawiał się następująco:

Centrala: Bad Salzuflen

szef – mjr Marian Gondowicz;
zastępca – kpt. Stefan Gajewski;
delegat konsularny PMW w Berlinie – mjr Bolesław Chrzanowski.

Oddział Reńsko-Westfaldzki-Iserlohn

szef – mjr Seweryn Byszek;
zastępca – kpt. Wiktor Pławiński;
oficerowie łącznikowi: Warendorf – por. Stanisław Adamski; Minden – ppor. Telesfor Sobczak; Lippstadt – por. Zenon Lisowski; Hilden – por. Stefan Jankowski; Bochum – por. Józef Johann.

Oddział Schlezwig – Holstein – Lubeka

szef – mjr Ignacy Bukowski;
zastępca – kpt. Kazimierz Janowski;
oficerowie łącznikowi: Lubeka – ppor. Gabriel Kwiatkowski; Schlezwig – por. Tadeusz Paciorkowski; Werterf – por. Adam Stec; Hamburg – por. Czesław Michalski.

Oddział Hannowerski – Hannover

szef – kpt. Franciszek Stankowski;
zastępca – por. Mieczysław Mann;
oficerowie łącznikowi: Brunswik – por. Józef Gibas (starszy oficer łącznikowy), por. Kazimierz Bojeno (oficer łącznikowy); Watensteadt – Salzgitter – ppor. Jan Skierski (starszy oficer łącznikowy); Mappen – kpt. Alfred Hanczewski (starszy oficer łącznikowy); Celle – kpt. Tadeusz Brudny (starszy oficer łącznikowy); Oldenburg – kpt. Antoni Pilaczyński (starszy oficer łącznikowy); Diepholz – ppor. Zenon Wiczerski; Obóz przejściowy w Wolfsburgu – kpt. Henryk Strzebak (starszy oficer łącznikowy).

Ogółem obsada w strefie brytyjskiej: 53 oficerów, 58 podoficerów i 13 pracowników cywilnych (technicznych).

II. PMR we francuskiej strefie okupacyjnej

Stan misji na przełomie 1946/1947:

Centrala: Rastatt

szef – mjr Stefan Gawlik;
zastępca – kpt. Tadeusz Domański.

²⁹ Tamże, s. 25–205; A. Radomski, *Demobilizacja...*, s. 247–253.

Oficerowie łącznikowi:

Strefa północna: Nanstadt – por. Stanisław Wroński (starszy oficer łącznikowy), ppor. Stanisław Kukliński; Feyen – ppor. Marian Cholewa (starszy oficer łącznikowy).

Strefa południowa: Wirtembergia: Haigerloch – kpt. Józef Lipecki (starszy oficer łącznikowy); Ravensburg – por. Marian Skopiński; Badenia: Freiburg – por. Kazimierz Mipman (starszy oficer łącznikowy); Obóz przejściowy w Villingen – por. Ryszard Przybylski.

Ogółem obsada w strefie francuskiej: 12 oficerów, 4 podoficerów i 1 pracownik cywilny. Personel polskich misji repatriacyjnych na przełomie lat 1946/47 liczył 212 osób, w tym 98 oficerów, 85 podoficerów i 29 pracowników cywilnych (technicznych).

Polskie misje repatriacyjne w Niemczech działały do połowy 1947 r. Nastąpiła wówczas reorganizacja, w wyniku której misje uległy likwidacji. Ich zadania i personel przejął Wydział Konsularny PMW w Berlinie z delegaturami w: strefie brytyjskiej: Bad Salzufflen; strefie amerykańskiej: Frankfurt n. Menem; strefie francuskiej: Baden-Baden – delegat konsularny mjr Mieczysław Mann.

Delegatury te posiadały swe agencje terenowe.

III. PMR w amerykańskiej strefie okupacyjnej:

PMR w amerykańskiej strefie okupacyjnej Niemiec powołano w październiku 1945 r. Pierwszym szefem misji był mjr Aleksander Kłos. Siedziba – Frankfurt n. Menem. Stan misji na przełomie lat 1946/1947 przedstawiał się następująco:

Centrala: Frankfurt n. Menem

szef – mjr Władysław Maliszewski;

zastępca – mjr Jan Klemczak.

Oddział Heildelberg

szef oficerów łącznikowych – mjr Marian Langer;

zastępca – kpt. Zdzisław Mikołajczyk.

Oddział Stuttgart

starszy oficer łącznikowy – kpt. Olgierd Smoleński; 5 oficerów łącznikowych i 2 oficerów prawno-sądowych.

Oddział Fulda

starszy oficer łącznikowy – kpt. Włodzimierz Obertyński; 6 oficerów łącznikowych.

Oddział Regensburg

starszy oficer łącznikowy – kpt. Jan Schoencich; 4 oficerów łącznikowych.

Oddział Augsburg

starszy oficer łącznikowy – kpt. Julian Madejski; 3 oficerów łącznikowych.

Ogółem w strefie amerykańskiej: 33 oficerów, 23 podoficerów i 15 pracowników cywilnych (technicznych).

Delegatura we Frankfurcie n. Menem

delegat konsularny – mjr Jan Klemczak i 1 osoba cywilna;

Referat Repatriacyjno-Reemigracyjny – zastępca kpt. Mikołajczyk i 1 osoba cywilna;

Referat Prawny – kpt. Fisza i 1 osoba cywilna;

Referat Oświatowy – 1 osoba cywilna;

Referat Handlowy – vacat;

Referat Ogólny – kpt. Gibowski, sierż. Buczek i 2 osoby cywilne;

Kancelaria – kpt. Irena Małecka i 4 osoby cywilne;

kierowcy – 2.

Agencja w Monachium

kierownik – mjr Józef Wnuk;

Referat Repatriacyjno-Reemigracyjny – kpt. Kachnikiewicz;

Referat Prawny – vacat;
Referat Oświaty – 2 osoby cywilne;
Kancelaria – 1 osoba cywilna;
kierowcy – 1 osoba cywilna;
oficerowie łącznikowi: Ratzbona – kpt. Jan Schoencich i 3 osoby cywilne; Augsburg – kpt. St. Melkowski, por. Kosmala i 1 osoba cywilna; Coburg – por. Z. Fibiger i 1 osoba cywilna; Weiden – por. Grabowski i 1 osoba cywilna; Lang – por. Michalski i 1 osoba cywilna; Bad Bruckenau – por. Smardzewski i 2 osoby cywilne.

Agencja w Stuttgarcie

kierownik – kpt. Jastrzembski;
Referat Repatriacyjny – kpt. Olgierd Smoleński i por. Bogdan Sindowski;
Referat Prawny – vacat;
Referat Oświatowy – 1 osoba cywilna;
Kancelaria – 2 osoby cywilne;
kierowca – 1;

oficerowie łącznikowi: Esslingen – vacat; Heilleron – ppor. St. Pacyński i 2 osoby cywilne.

Agencja w Heidelbergu

kierownik – kpt. Jan Marbowski i 2 osoby cywilne;
oficerowie łącznikowi: Mannheim – por. Jan Szafranski i 2 osoby cywilne; Allendorf – ppor. Wacław Stulinger.

Agencja w Norymberdze

kierownik – kpt. Lupian i 2 osoby cywilne.
Ogółem obsada w amerykańskiej strefie okupacyjnej: 22 oficerów, 1 podoficer, 36 pracowników cywilnych.

V. PMR w angielskiej strefie okupacyjnej:

Delegatura w Bad Salzungen

delegat konsularny – mjr Chrzanowski;
Referat Repatriacyjno-Reemigracyjny – kpt. Pławiński;
Referat Prawny – kpt. Staniszewski;
Referat Ogólny – kpt. Pilaczyński, por. Silski i 3 osoby cywilne;
Referat Oświatowy – vacat;
Referat Handlowy – vacat.

Agencja Lubeka-Hamburg

kierownik – kpt. Tadeusz Brudny;
Referat Repatriacji – por. Józef Kloska, por. Błoński, kpt. Kobylarz;
Referat Prawny – ppor. Wagner;
obrońca sądowy – ppor. Wyszomirski;
Referat Oświatowy – vacat;
Kancelaria – 1 osoba cywilna;
kierowcy i woźni;
Punkt Repatriacyjny w Hamburgu – por. Michalski;
oficerowie łącznikowi w rejonie Schleswig-Holstein: Wentorf – por. Kwiatkowski; Schleswig – ppor. Pawelec, pchor. Bielicki.

Agencja w Hannoverze

kierownik – kpt. Franciszek Stankowski;
Referat Repatriacyjno-Reemigracyjny – kpt. Tadeusz Paciorkowski, ppor. Kiwała;
Referat Oświatowy – vacat;
obrońca sądowy – vacat;
Kancelaria – plut. Zawadzki, st. strz. Sawicki;
kierowcy;

oficerowie łącznikowi w rejonie Hannoveru: Brunswick – kpt. Henryk Strzebak; Watenstedt – Salzgitter – ppor. Zając; Hildesheim – por. Lelone, kpt. Kryński; Celle – por. Krysa, sierż. Kórnicki; Oldenburg-Bremen – por. Skierski, ppor. Kantak; Diepholz – por. Wieczerski; Obóz przejściowy Wolfsburg – ppor. Czekalski, sierż. Maliński, pchor. Szafrąński, szer. Pilch.

Oddział PMR w Iserlohn

kierownik – mjr Byszek;
Referat Repatriacyjno-Reemigracyjny – por. Adamski;
Referat Prawny – pchor. Mackiewicz;
Referat Ogólny – por. Czarski i 2 osoby cywilne;
oficerowie łącznikowi w rejonie Westfalii: Warendorf – ppor. Malawski i 1 pracownik cywilny; Lippstadt – ppor. Kozłowski i 1 pracownik cywilny; Minden – ppor. Sobczak; Hilden – por. Jankowski i 1 pracownik cywilny;
obrońcy sądowi – 3.

Agencja w Bochum

kierownik – por. Józef Jonami;
Referat Rejestracyjny – pchor. Owczarek;
Referat Reemigracyjny – osoba cywilna;
Referat Propagandy – pchor. Pawłowski;
Referat Oświatowy – vacat;
Kancelaria – vacat;
kierowcy.

Agencja w Meppen

kierownik – kpt. Bojanko;
Referat Rejestracyjno-Reemigracyjny – por. Gibas, ppor. Guliński, 3 podoficerów i 1 pracownik cywilny;
Referat Oświaty i Kultury – vacat.
Ogółem obsada w angielskiej strefie okupacyjnej: 36 oficerów, 17 podoficerów, 12 pracowników cywilnych.

VII. PMR w Austrii (stan–styczeń 1947)

Centrala-Wiedeń

szef – mjr Grzegorz Panasiuk;
zastępca szefa – mjr Jerzy Płoszczański.

Delegatura Wiedeń

kierownik – por. Jerzy Falewski.

Delegatura Salzburg – strefa amerykańska

kierownik – kpt. Ludwik Majchrowicz.

Delegatura Linz – strefa amerykańska

kierownik – por. Ryszard Płaska.

Delegatura Villach – strefa brytyjska

kierownik – kpt. Stanisław Pastuszyński.

Delegatura Graz – strefa brytyjska

kierownik – por. Jerzy Wetzlich.

Delegatura Kufstein – strefa francuska

oficer łącznikowy – ppor. Wojciech Binkowski.

Razem osada PMR w Austrii: 9 oficerów, 1 podoficer i 19 pracowników cywilnych.

Załącznik 4. Wydział Konsularny PMW w Berlinie (stan na czerwiec 1947 r.)³⁰

Wydział Konsularny PMW w Berlinie (stan na czerwiec 1947 r.)

I. Kierownik Wydziału – ppłk Jacek Marecki, Konsul Generalny.

³⁰ Tamże, s. 254–355.

II. Sekretariat – 2 osoby cywilne.

III. Dział ogólnoadministracyjny:

kierownik – mjr Stanisław Demke;

Referat Organizacyjno-Sprawozdawczy – kierownik por. Tadeusz Dobrowolski;

Kancelaria główna i archiwum – 11 osób cywilnych;

Referat Finansowy: kierownik – kpt. Tadeusz Gruszczyński kpt. Wacław Gonfał i 6 osób cywilnych;

Referat Opieki Społecznej i Informacji – 2 osoby cywilne;

Referat Gospodarczy – kierownik kpt. Czesław Rusiecki, ppor. Asler i 7 osób cywilnych;

Referat handlowy – vacat.

IV. Dział prawny:

kierownik – mjr Tadeusz Kułakowski;

Referat Pomocy Prawnej: kierownik – mjr Henryk Gielb;

Referent Interwencyjny – kpt. Marian Goltz; 3 osoby cywilne;

Referat Majątkowy;

Referent Poszukiwań i Rejestracji – ppor. Alojzy Witt i 1 pracownik cywilny;

Referat Legalizacji i Tłumaczeń: 2 osoby cywilne;

Referat Stanu Cywilnego – kierownik ppor. Tadeusz Ochocki i 1 osoba cywilna.

V. Dział paszportowo-wizowy:

kierownik – ob. Mikołaj Pawlik;

Referat Paszportowy – 2 osoby cywilne;

Referat Wizowy – 1 osoba cywilna;

VI. Dział rejestracyjno-reemigracyjny:

kierownik – kpt. Kazimierz Janowski;

zastępca – mjr Władysław Maliszewski;

Referat Rejestracyjny – zastępca kierownika kpt. Stefan Kossowski 7 osób cywilnych;

Referat Ogólny – kierownik por. Józef Kloska 2 osoby cywilne;

Referat Reemigracyjny – kierownik kpt. Konstanty Kaczmarek i 2 osoby cywilne;

Referat Transportowo-Kontaktowy – kierownik kpt. Kazimierz Laskowski.

VII. Dział oświatowo-kulturalny:

Kierownik – mjr Stanisław Kozłowski

Referent Opieki Kulturalnej – por. Czesław Stefański i 3 osoby cywilne.

Załącznik 5. PMW przy dowództwach armii okupacyjnych w Niemczech³¹

PMW przy dowództwach armii okupacyjnych w Niemczech

1. PMW przy Dowództwie Amerykańskich Wojsk okupacyjnych w Niemczech:

siedziba – Frankfurt n. Menem;

szef – płk Tadeusz Podwysocki, a następnie płk Mieczysław Zembrzusi;

zastępca – mjr Jan Włameczak, a następnie mjr Wolf.

2. PMW przy Dowództwie Brytyjskich Wojsk okupacyjnych w Niemczech:

siedziba – Bad Oyenhause, a następnie Bad Salzuflen;

szef – mjr Tadeusz Kułakowski, a następnie ppłk Franciszek Zaleski.

3. PMW przy Dowództwie Francuskich Wojsk Okupacyjnych w Niemczech:

siedziba – Baden-Baden;

szef – ppłk Franciszek Zaleski;

zastępca – ppłk Władysław Tykociński.

³¹ Tamże, s. 256.

Załącznik 6. PMW Badania Zbrodni Wojennych i Biuro Rewindykacji i Odszkodowań Wojennych³²

PMW Badania Zbrodni Wojennych i Biuro Rewindykacji i Odszkodowań Wojennych.

1. PMW Badania Zbrodni Wojennych.

W latach 1946/47 szefem tej misji był płk Marian Muszkat. W skład misji wchodził m.in.: mjr Romuald Spasowski (Bad Salzuffien), mjr Władysław Bednarz (Bad Oyenhausen), kpt. Włodzimierz Mariampolski (Wiesbaden), mjr Wł. Czechowicz, kpt. Ludwik Faget.

2. Biuro Rewindykacji i Odszkodowań Wojennych.

W końcu 1945 r. posiadało swe delegatury w Berlinie (44 osoby – szef Stanisław Szenic) i Wiedniu (31 osób – szef Stankiewicz). Na terenie Niemiec działały również PMR (w Bad Salzuffien i Frankfurcie n. Menem). W sprawach merytorycznych podlegały one Centralnemu Urzędowi Planowania i Ministerstwu Przemysłu.

Załącznik 7. PMR w Skandynawii (stan na listopad 1945 r.)³³

PMR w Skandynawii (stan na listopad 1945 r.)

Centrala: Sztokholm

szef – kpt. Józef Sałkowski;

delegat – ob. Sabina Wójcik

Delegatura nr 1 – Malmö

delegat – por. Irena Michalska.

Delegatura nr 2 – Oslo

oficer łącznikowy – ppor. Jerzy Halwic;

oficer łącznikowy – ppor. Józef Jodłowski;

kierownik kancelarii – ob. Lucyna Stachowska;

Sekretariat – ob. Alicja Tarnowska.

Delegatura nr 3 – Kopenhaga

W listopadzie 1945 r. nieobsadzona (tymczasowy obserwator ob. Marian Niczman).

Polska Misja Morska w Szwecji

Zadanie: Zorganizowanie odbioru internowanych w Szwecji polskich okrętów wojennych.

Misja przebywała w Szwecji w okresie: 10–20 październik 1945 r. Skład – 7 osób,

szef – kmdr Jerzy Kłossowski

zastępca – kmdr Józef Urbanowicz.

Razem obsada PMR w Skandynawii: 6 oficerów, 9 pracowników cywilnych.

³² Tamże, s. 257.

³³ Tamże, s. 258.